

Arkivcentrum Syd - Visionen som blev verklighet

Jan Dahlin, Landsarkivet i Lund

Foto: Torgny Fransson, Regionarkivet

Introduktion

Kära vänner! Det har åter gått troll i mina resplaner till Trondheim, staden där det första nordiska provinsarkivet tillkom för mer än halvannat sekel sidan. Sjukdom hindrar mig att resa men med Hans Eyvinds hjälp vill jag berätta om hur vi i Lund har fått till stånd ett regional arkivcentrum som rymmer många tankar och verksamheter.

Arkivcentrum Syd ligger på andra sidan motorvägen strax öster om Lund, närmare bestämt 1500 meter från Landsarkivets huvuddepå. Landsarkivet arbetar således med två kompletta depåer medan övriga samarbetspartners har sin verksamhet helt eller nästan helt koncentrerad till Arkivcentrum Syd.

På den här grafiska bilden ser vi en översikt över hela anläggningen som består av två äldre ombyggda industrilokaler hyrda av landsarkivet sedan 1993 respektive 1998 och två nyuppförda jättemagasin och en administrationsbyggnad med publikumsverksamhet.

Intressenter

Det var tre tunga intressenter som i ett grundläggande samverkansavtal kom överens om samarbete: Landsarkivet med Riksarkivet i ryggen, Region Skåne med sjukvård som huvuduppdrag och Lunds Universitet, ett av Europas största universitet.

Efter hand anslöt sig kommunarkivet med kommunledning som pådrivare, Polisen i Skåne och de regionala släktforskarorganisationerna Skånes Genealogiska Förbund och DIS-Syd (DIS = Datorn i släktforskningen). Skånes Arkivförbund, pionjär inom arkivpedagogikens område, fanns redan på plats. Och alldeles nyligen har vi fått ytterligare en partner, stiftelsen Regis som datoriserar för kulturmiljövården.

Hyresförhållanden

Samtliga byggnader ägs av ett privat fastighetsbolag, Lundaproduktioner FastighetsAB. Var och en av byggnaderna hyrs av någon av de tre huvudintressenterna. Landsarkivet har kontrakt på de två ”gamla” magasinerna, den nya administrationsbyggnaden och gångbron över Porfyrvägen, Regionen har kontrakt på ett nytt magasin. Universitetet har kontrakt på ett nytt magasin. Universitetet har också kontrakt på den överglasade gården mellan de nya magasinerna och administrationsbyggnaden och fördelar sedan kostnaden för denna på övriga. Landsarkivet har i sin tur andrahandskontrakt med alla som utnyttjar kontorslokaler och forskarsal m.m., debiteringen bygger på en fast uppskattad nyttjande grad av byggnaden. Landsarkivet och universitetet hyr ut hyllutrymme enligt ett fast hyllmeterpris, oftast på basis av Riksarkivets officiella prislista.

Generalplan

Tillgången till tomtmark har varit en förutsättning för projektet. Här har omständigheterna spelat oss i händerna. Både fastighetsägaren och kommunen hjälpt till så att det finns en väl tilltagen markreservat.

Redan från början har vi försökt skapa en framtida plan för utbyggnaden – vi kallar den Generalplan. Trots planen får man räkna med ändringar i varje ny etapp!

Karta 1: Här ser vi den östra delen av markområdet. Av de rosa byggnaderna finns de tre nedre till höger och de två till vänster planeras nu av universitetet.

Karta 2: Här ser vi hela det reserverade markområdet fullt utbyggt. Som synes skulle det få plats 10 magasin av den nya typen!

Nästa bild! Här ser vi Regionens magasin under byggnad, 7 meter i takhöjd och hyllor från golv till tak!

Organisation

Arkivcentrum Syd har efterhand fått en skarpare organisation, under projektfasen hade samarbetsavtalets parter vardera två personer som deltog i alla möten och en person som var den huvudsakliga kontaktpersonen i projekteringen.

Denna grupp omvandlades småningom till ACS-rådet och sammanträder nu ca 6-8 ggr per år. Den har vuxit ut och har nu deltagare från samtliga deltagande institutioner. Vissa löpande frågor hanteras i det s.k. husrådet, vars roll dock f.n. är under diskussion.

Arbetsmiljöfrågorna blev organisatoriskt besvärliga eftersom Arbetsmiljöverket krävde att vi skulle samordna arbetet. De höga hyllorna orsakade en del problem med hyllstegar som det tog orimlig lång tid att få lösta. Småningom bildade vi en formell samverkansgrupp för arbetsmiljöfrågor, denna grupp har samma ledamöter som ACS-rådet + fackliga representanter och sammanträder omedelbart före ACS-rådet varje gång.

Forskarsalsorganisationen innebär att landsarkivet – som har flertalet forskare i sin mikrofilms- och datorforskarsal – sköter reception och expedition.

Släktforskarorganisationerna medverkar med en jourhavande släktforskare som hjälper andra släktforskare i forskarsalen. Vid behov tillkallas tjänstemän från övriga institutioner för konsultation och handledning.

Forskarutrymmen

Forskarna har för första gången fått rejäla utrymmen. Syftet är naturligtvis att kunna ge förutsättningarna för en kreativ forskarmiljö och kontakter mellan olika typer av forskare. För ett år sedan flyttades alla landsarkivets mikrofilmer ut till ACS och med dem flertalet

forskare. Reaktionerna har överlag varit positiva.

Allt är dock inte perfekt, bl.a. märker vi en stor efterfrågan på bokningsbara grupprum. Behovet av fler forskardatorer är också stort.

Forskarresurser

Här ser vi några interiörer från forskarutrymmen.

Datorerna får naturligtvis allt större betydelse. För oss har samarbetet med ett lokalt småföretag DigiArkiv varit mycket viktigt eftersom detta företag har skannat våra skadade och andra volymer för att sälja kopior på CD. I gengäld får vi kopior av varje volym och det gör att vi kan nå samma material i båda depåerna, mycket viktigt för att minska olägenheten med den dubbla lokaliseringen.

Verksamhetsområden

Här en påminnelse om hur de svenska arkivens verksamhet är indelad i olika områden. Den första rubriken tar sikte på arbetet hos arkivbildarna.

Regionalpolitikens roll

I Sverige är arbetsmarknads- och regionalpolitiken det överlägset tyngsta politikområdet, vilket också kommit att påverka arkivpolitiken på gott och ont, bl.a. i samband med nedskärningar av det svenska försvaret. Det innebär att det blir resurser åtkomliga i vissa landsändar men att de nationella effekterna delvis kommer i skymundan.

I Sverige har viktiga arkiv med förvaringsekonomiska argument koncentrerats till mellersta Norrland stik i stäv med principerna bakom landsarkivorganisationen.

En av grundtankarna bakom Arkivcentrum Syd har varit att försöka bygga en organisation som är tillräckligt slagkraftig för att kunna matcha centrala norrlandslösningar och som samtidigt baseras på landsarkivorganisationen.

Perspektiv på de regionala arkivfrågorna

Avgörande för den strategi man väljer är enligt min mening den syn man har på vad som speglas i arkivens innehåll och hur man ser på deras kontext. Det traditionellt dominerande perspektivet på statliga förvaltningsarkiv är vertikalt: Vad gör man lokalt och regionalt och vad gör man på central nivå inom t.ex. domstolsväsendet och skatteväsendet. Mer eller mindre djupgående kartläggningar har gjorts för att kunna komma fram till det material som skall bevaras på respektive nivå.

Under senare år har många arbetsuppgifter överförts mellan statlig, kommunal och privat sektor, i vissa fall tillbaka till den sektor där de en gång tillkom. För mig har det inneburit att

arkivinstitutionerna måste samarbeta för att bevara sakverksamhetens samband när huvudmannaskapet övergår till en annan sektor. Det innebär i sin tur att statlig arkivverksamhet inte enbart kan koncentreras på central nivå men också ett krav på ökad samverkan över sektorsgränserna i landsdelarna eller regionerna som jag föredrar att kalla dem.

Staten har således flera valmöjligheter. Man kan fortsätta som förut, man kan satsa på centralisering och koncentration (utflyttad centralism är också centralism) eller man kan välja att ta ledningen och verka för regionalisering och regional samverkan. Med den yrkeserfarenhet jag har förordar jag som ni redan förstått den senare vägen, regionalisering och regional samverkan.

Samarbete inom alla verksamhetsområden?

Det innebär dock inte att man skall blunda för att det finns problem att övervinna. Ett sådant är kompetensfrågan. Skall samarbetet på lika villkor? Om inte - vem bestämmer? I Lund har vi valt att samarbeta frivilligt och på lika villkor, för mig är det ett tecken på nödvändigt förtroende och tilltro till samarbetet när den sker på frivillighetens grund. Andra kanske bedömer mig som en svag och konflikträdd chef.

Lokalsamverkan innebär inte automatiskt att man samarbetar på alla områden och att alla samverkande institutioner alltid medverkar. För oss i Lund så har lokalsamverkan inneburit arkivmagasin, forskarsal och kontor. Men en av myndigheterna, polisen, medverkar inte i forskarsalssamarbetet även om de utnyttjar reception och telefon.

De tre parter som har lagt grunden till samverkan, Landsarkivet, Universitetsarkivet och Regionarkivet, har medvetet bundit upp varann i ett övergripande samverkansavtal och en serie andrahandskontrakt.

Övrig samverkan är mindre hårt reglerad och här har vi redan sett en bred provkarta. Senast har regionarkivarien tagit initiativ till praktisk samverkan när det gäller att ta hand om myndigheternas digitala handlingar.

Forskarsalsverksverksamheten är det som allmänheten märker mest. Även arkivpedagogiken är ett uppskattat publikt inslag. Bakom kulisserna är magasinssamverkan det tyngsta inslaget.

Samarbete - möjligheter

Arkivsamverkan stat – kommun – privat är enligt min mening den viktigaste möjligheten som öppnats genom Arkivcentrum Syd. Vi har länge talat om behovet av samverkan men här finns plötsligt möjlighet att realisera!

På sikt har finns också ökade möjligheter till ABM-samverkan om universitetsmuseer och universitetsbiblioteket etablerar delar av sin verksamhet hos oss.

Kompetenssamverkan vid utbildning och möjlighet att dela experter är en annan viktig faktor,

särskilt de mindre institutionerna kan rimligen inte hålla sig ajour på alla områden.

Rekrytering och karriärmöjligheter kan öppna sig. Vi har redan sett att tjänstemän fått nya jobb hos grannarna.

Tillsammans får vi en ökad synlighet.

Samarbete - risker

Självfallet finns det risker också med samarbete. Här är några exempel.

Vid omorganisationer kan någon av de deltagande parternas ställning och uppdrag förändras i grunden. Därför gäller det att ha bra grundavtal för att verksamheten skall vara tryggad.

Nyckelpersoner kan sluta eller komma ihop sig. Då gäller det att man hunnit bygga upp ett grundläggande förtroende mellan organisationerna.

Konkurrens är bra i rimlig omfattning, men man måste vara beredda att bjuda på beröm och tala för all.

Prioriteringarna kan se olika ut i de skilda organisationerna och då måste man kunna jämkas.

Budgetnedskärningar kan göra det svårt för någon av parterna under en period, vilket måste respekteras av övriga.

IT-säkerhet är ett problem eftersom alla har sina brandväggar och säkerhetsregler, gemensamma nät är nog tyvärr en utopi.

Avslutning

Hoppas att föredraget har kunnat bidra till den spännande process som nu pågår i Norge. Vi är i Sverige mycket spända på era slutsatser och planer inför framtiden!

